

ĢENERĀLIS PĒTERIS RADZIŅŠ PAR UKRAINAS VĒSTURI, UN KO NO TĀS VARAM MĀCĪTIES

Agris Purviņš dzimis 1965. gadā Pļaviņās. 1983. gadā pabeidzis Ogres 32. PPTV. 1984.–1986. gadā – dienests Padomju armijā Tālajos Austrumos. 1991. gada oktobrī iestājies Zemessardzē (ZS). 1992. gadā uzsācis dienestu Latvijas armijas Robežsardzē. 1993.–1995. gadā – mācības Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmijā. Ieguvis juridisko zinātņu bakalaura grādu un vada komandiera kvalifikāciju. 1998.–2002. gadā – ZS Izlūku mācību centra mācību daļas priekšnieks. 2002.–2003. gadā – ZS Studentu bataljona komandieris. 2003.–2004. gadā – mācības Baltijas Aizsardzības akadēmijā vecākā štāba virsnieka kursā. 2006.–2011. gadā – ZS inženiertehniskā bataljona komandieris. 2011.–2016. gadā – NBS Apvienotā štāba vecākais virsnieks. 2016. gadā atvaļinājies no armijas un turpina dienestu ZS 54. inženiertehniskajā bataljonā štāba virsnieka amatā. No 2015. gada Ģenerāļa Pētera Radziņa biedrības valdes priekšsēdētājs.

Raksturvārdi: Pēteris Radziņš, Pavlo Skoropadskis, Simons Petļura, Centrālā Rada, Ukraina, *Intermarium*.

Ievads

Mūsdienu politikajā retorikā bieži dzirdam apgalvojumu, ka vēstures apzināšana mums traucē veidot nākotni: tie, kas skatās atpakaļ, pagriežot nākotnei muguru. Šāds apgalvojums, kaut arī izklausās pārliecinošs, pēc būtības ir maldīgs. Vēsture ir cilvēces gūtā pieredze, uz kuru pamatojoties mēs varam būvēt savu nākotni. Cilvēce bez vēstures notikumu izpratnes ir kā persona, kas zaudējusi atmiņu. Tā kļūst bezpalīdzīga. Tomēr, apgūstot vēsturi, nedrīkst aizmirst, ka no vēstures ir jāmacās nevis formas (cilvēki, klimats, tehniskie līdzekļi utt.), jo tās nepārtraukti mainās un parasti neatkārtojas, bet gan gars un ideja, kas atkārtoti izpaužas notikumu gaitas vēsturiskajā attīstībā. Kā uzskatāms piemērs tam ir pašreizējais Krievijas un Ukrainas militārais konflikts, kas apliecina, ka Krievija pēc kārtējā impērijas vājuma brīža pārvarēšanas vēsturiski tiecas izplesties no centra uz nomalēm,

pakļaujot savai kontrolei kaimiņvalstis. Šādi tā vismaz līdz šim nodrošinājusi militāri stratēģisko valsts aizsardzības dziļumu, kuru neizdevās pārvarēt nedz Napoleona Francijai, nedz Hitlera Vācijai. Tāpat katra Krievijai pievienotā vai kontrolei pakļautā teritorija sniedz tai nepieciešamos resursus, lai nodrošinātu tās ģeopolitisko ietekmi pasaulē.

Ukrainas Centrālā Rada

Pirmā pasaules kara rezultātā Krievijā 1917. gada februārī tika gāzta cara valdība un sākās Krievijas impērijas sabrukums. Tās teritorijā iekļautās nācijas – Somija, Polija, Igaunija, Lietuva, Baltkrievija, Ukraina, Gruzija, Armēnija un Latvija – pietēica savas pašnoteikšanās tiesības. Ukrainas tauta, iekšējo pretrunu plosīta, pirmā uzsāka kārtējo cīņu par tiesībām būt saimniekam savā zemē. Ukrainas Centrālā Rada jūnijā pasludināja Ukrainas autonomiju Krievijas sastāvā.

Kad lielinieki sagrāba varu Krievijā, latviešu pulkvedis Pēteris Radziņš Rumānijas frontē štāba priekšnieka amatā vadīja Krievijas

armijas apvienoto divīziju. 1918. gada februāra beigās, kad Sarkanā armija no Odesas iebruka Besarābijā, P. Radziņš izformēja pakļautās vienības un devās uz Kijevu. Martā viņš tika uzaicināts iestāties hetmaņa Pavlo Skoropadska armijas dienestā un iecelts tās Ģenerālštāba organizācijas un apmācības daļas priekšnieka amatā. Tur viņš dienēja līdz hetmaņa krišanai 1918. gada decembrī, kad varu Ukrainā pārņēma Simons Petļura, un P. Radziņš tika uzaicināts Ukrainas tautas armijas štāba priekšnieka palīga amatā. Dienot Ukrainas nacionālajā armijā, viņš iepazinās ar Ukrainas vēsturi un kultūru. Viņš saskatīja līdzības starp ukraiņu un latviešu tautu, izjuta dziļas simpātijas pret ukraiņiem un kļuva par Ukrainas patriotu.

1919. gadā P. Radziņš atgriezās Latvijā un uzņēmās Latvijas armijas virspavēlnieka štāba priekšnieka amatu. Tūlīt pēc Sarkanās armijas sakaušanas Latgales frontē 1920. gada 1. februārī armijas dienas laikraksta *Latvijas Kareivis* pirmajā numurā viņš sāka publicēt rakstu sēriju par Ukrainu ar nosaukumu *Komēs mācāmieš no Ukrainas pēdējo gadu vēstures*¹. Iepazīstoties ar šo darbu un citām ģenerāļa P. Radziņa simts gadus vecām atziņām par Ukrainu, mēs varam labāk iepazīst mūsdienu notikumus Ukrainā, to ietekmi uz Eiropu, Krieviju un Baltijas valstīm.

Šajā sacerējumā viņš apraksta Ukrainu Krievijas impērijas sastāvā un Ukrainas notikumus Pirmā pasaules kara izskaņā: “Līdz revolūcijai cilvēki, kuri Ukrainā nebija dzīvojuši, nevarēja nemaz iedomāties, ka starp lielkrievu un ukraiņiem ir gandrīz tāda pat starpība kā starp latvieti un lietuvieti. Agrākā Krievijas valsts rūpīgi slēpa visu, kas varēja liecināt par to, ka Krievijā dzīvo ne tikai krievi, bet arī citas tautas. [...] Vārds “Ukraina” mums bija un palika tik svešs, ka mēs to uzņēmām par literatūras ziedu, bet ne par patiesības apzīmējumu. [...] Krievijas Ukrainā līdz revolūcijai Ukrainas neatkarības ideja bija tikai jauks sapnis. Revolucionārās brīvības un tautu pašnoteikšanās lozungs atvēra neatkarīgiem plašu darbības lauku. [...] Reālus spēkus un līdzekļus Ukrainas valstij neatkarīgie ieguva tikai pēc tam, kad 1917. gadā iesākās krievu armijas

Pēteris Radziņš

sabrukums, un virspavēlniecība nolēma cīņā pret lielniecisma ideju uzstādīt nacionālisma ideju. Iesākās karaspēka nodaļu un pat fronšu nacionalizēšana. Tad arī visa dienvidrietumu un Rumānijas fronte tika nacionalizēta. Bet no propagandētas ļaužu masas īsā laikā nav iespējams radīt armiju. 1918. gadā lielnieki sasniedza Kijevu, pēc niknām ielu kaujām ieņēma to.”²

Tālāk viņš pievēršas Ukrainas Centrālajai Radaī, kas sākotnēji nemaz nebija vēlēts orgāns, bet gan nacionālo politisko spēku apvienība, kāda mums tajā laikā bija Latviešu pagaidu nacionālā padome un vēlāk Tautas padome. Viņš raksta: “Ukrainas Centrālā Rada, pārliecinājusies savā nespēkā, nokļuva pie slēdziena, ka tikai ārzemnieku palīdzība var glābt Ukrainu no lielniekiem. Tā kā reālu palīdzību ar bruņotu spēku tobrīd varēja sniegt tikai centrālās valstis, ukraiņi vērsās pie Vācijas. Tiešām, Vācija šo palīdzību sniedza ātri un enerģiski. Atriezusies Kijevā vācu štiku

¹ Radziņš 1920a.

² Radziņš 1920a, 1.

apsardzībā un uzņēmdamās plašas un visai bagātas zemes pārvaldību, Centrālā Rada uzņēma sociālā ziņā demokrātisku, bet nacionālā – pavisam šovinistisku kursu. Lai tiktu augstākos valsts amatos, nebija nepieciešamas zināšanas un piedzīvojumi [pieredze – A. P.], vajadzēja būt tikai demokrātam un īstam ukrainim. Pateicoties šim apstāklim, ļoti atbildīgus un augstus amatus ieņēma dažādi avantūristi un spekulanti. Šo avantūristu izpratne par valsts darīšanām bija niecīga, kā arī dzimtenes labklājība viņiem šķita mazsvarīga. Viņi vairāk rūpējās par savām personīgām interesēm un ļoti labi saprata, kā valsts mantu pārvērst par savu īpašumu. Šo iemeslu dēļ Centrālā Rada drīz vien zaudēja savu autoritāti, cieņu un visu šķiru iedzīvotāju, pat vācu, uzticību. Bez skaita tika izdoti dažādi nesaskaņoti un bieži vien pretrunīgi likumi, pavēles un rīkojumi. Vienas ministrijas orgāni bremsēja otras ministrijas orgānu darbību.”³

Ar vācu atbalstu tika gāzta Centrālā Rada un varu apvērsuma rezultātā ieguva Ukrainas rūpniecības, tirdzniecības un finanšu sabiedrības *Protofis* izvirzītais hetmanis P. Skoropadskis. Arī mūsdienu Ukrainas vājums ir tas, ka nacionālajā parlamentā iekļūst cilvēki, kuri pirmām kārtām pārstāv nevis tautas un valsts, bet gan finanšu grupējumu un savas privātās intereses. Rezultātā tautai rodas vēlme pēc „stingrās rokas”, un 2019. gada prezidenta un parlamenta vēlēšanās tā šķietami ir iedevusi pilnīgu varu vienam cilvēkam. Tāpat Latvijas vēsture mums skaidri rāda: ja mēs nespēsim attīrīties no “avantūristiem” un “šovinistiem” politikā, varam viegli pazaudēt savu valsti.

Hetmaņa Skoropadska Ukraina

Hetmani P. Skoropadski un viņa pārvaldi P. Radziņš raksturo samērā kritiski, norādot uz viņa vājo raksturu un nespēju īstenot nepieciešamās reformas: “Hetmanis Skoropadskis, ieņēmis Ukrainas troni, izsacīja pašus labākos un visiem pieņemamos vēlējumus, aizmirsdams, ka arī ar labiem vēlējumiem ceļš uz elli ir bruģēts. Būdam viens no lielākajiem zemes īpašniekiem Ukrainā, krievu dienesta kavalērijas oficiers, bet cilvēks ar vāju gribas

spēku, hetmanis Skoropadskis pilnībā padevās *Protofis* iespaidam, galvenokārt tāpēc, ka *Protofis* izvirzīja viņa kandidatūru uz hetmaņa posteni. Tāpēc arī hetmaņa politika savā būtībā bija tā pati *Protofis* politika. Ja vēsturnieki, aprakstīdami Burbonu restaurāciju, saka, ka franču muižnieki revolūcijas laikā nekā (laba) nav mācījušies un nekā (slikta) nav aizmirsuši, tad to jo vairāk var attiecināt uz *Protofis*. *Protofis* pat nedomāja par tik nepieciešamajām agrārreformām. Pats hetmanis bija par reformām, bet to izvešanu dzīvē aizvien atlika. [...] Pēc pārdzīvotās revolūcijas *Protofis* ar soda ekspedīcijām domāja uzturēt zemē kārtību, ietekmējoties no 1906. gada parauga.”⁴

Kaut arī *Protofis* un hetmaņa P. Skoropadska nonākšana pie varas nav tāda pati kā Viktora Janukoviča nokļūšana pie varas Ukrainā, tomēr gara līdzības ir saskatāmas. Arī pēdējais pie varas nokļuva ne bez ārvalsts – Krievijas – palīdzības un atbalsta. Lai gan rada (šajā gadījumā parlaments) netika atlaista, tomēr tās vara V. Janukoviča valdīšanas laikā bija formāla. Viņš pārstāvēja noteiktu oligarhu un Krievijas intereses, neveica valstij tik nepieciešamās reformas, un tas galarezultātā noveda pie asiņainas varas gāšanas.

Savukārt hetmaņa P. Skoropadska armiju P. Radziņš raksturo kā potenciāli spēcīgu armiju, kas tiek politiski novājināta, pārlieku paļaujoties uz Vācijas protekciju: “Militārā ziņā hetmaņa valdība turpināja Centrālās Radas programmu ar visām tās negatīvām un pozitīvām īpašībām. Jāpiemin, ka Centrālā Rada bija uzsākusi kolosālus organizācijas darbus. Visas krievu karaspēka daļas, kas tobrīd bija palikušas Ukrainā – veselas divīzijas un korpusi (zināms, viņu materiālā daļa, oficieru sastāvs un neliels kareivju skaits) – tika ieskaitīti Ukrainas dienestā. [...] Organizējot atsevišķus kadrus un nākamās armijas materiālo pusi, Centrālā Rada nevēlējās armiju formēt un komplektēt, baidoties, ka tā varētu izcelt kontrrevolūciju. Arī hetmanis, aiz gluži pretējiem iemesliem – baidoties, ka armija var izvest kontrrevolūciju, izvairījās no šī darba. Visvarenais *Protofis* paziņoja, ka armijas uzturēšanai tas finansējumu nesniegs, jo armija nav nepieciešama, jo tā zemes un kapitālus

³ Radziņš 1920a, 1.

⁴ Radziņš 1920a, 4.

vācieši apsargās vismaz vēl piecus gadus. Jāatzīmē, ka *Protofis* sastāvēja no muižniekiem un kapitālistiem, kas sevi uzskatīja par īstiem krieviem.”⁵

Pārsteidzoši, cik ļoti šī *Protofis* tuvredzība atbilst pēcpadomju Ukrainas varas attieksmei pret savu armiju, kura tika novesta līdz ļoti bēdīgam stāvoklim un nebija kaujas spējīga, sākoties Krievijas agresijai. Koncentrēšanās uz ārvalstu palīdzību un līgumiem bija raksturīga ne tikai Ukrainai, bet arī Latvijai ilgstošā periodā. Mūsu politiķi pilnīgi paļāvās uz NATO un nevēlējās dot bruņotajiem spēkiem finansējumu (ko paši bija apņēmušies darīt), atstājot Latvijas bruņotos spēkus izdzīvošanas režīmā.

Veidojot savu drošības politiku, mūsu valstīm nevajadzētu aizmirst ģenerāļa P. Radziņa teikto par reālpolitiku: “Pasaules politikā kā patiesība un taisnīgums, tā arī labdarība un citas jūtas nespēlē nekādu lomu. Noteicošā loma tajā ir vienīgi spēkam un pašlabumam: ikviens dara tikai to, kas viņam nes labumu, ja tikai to ar savām spējām var paveikt, rēķinoties kā ar acumirkļa apstākļiem, tā arī ar nākotnē paredzamiem gadījumiem un apstākļiem.”⁶ Nedrīkstam paļauties uz to, ka NATO būs mūžīga un NATO valstu politiskajiem līderiem būs pietiekama motivācija iesaistīties karā par Baltijas valstu neatkarību. Pazīstamā Lielbritānijas sabiedriskā medija BBC filma *Trešā pasaules kara komandcentrā* (2016) par Krievijas iebrukumu Baltijā apliecināja, ka lēmumu pieņems cilvēki, nevis papīrs, uz kura parakstītas apņemšanās, un tie tiks pieņemti, balstoties uz savu valstu interesēm, kas zināmos apstākļos Baltijas valstīm varētu būt arī nelabvēlīgas. Savu valsti var aizstāvēt tikai nacionālā garā stipra, pēc būtības, nevis tikai piespiedu kārtā, bet uz pilsoniskā patriotisma pamata saliedēta tauta, bet pilnīga paļaušanās uz ārvalstu palīdzību šo garu vājina. To apliecināja arī nesenie Ukrainas notikumi, kad tās pārlieku paļaušanās uz Budapeštas memorandu⁷ noveda pie tā,

ka Ukrainas armija un politiskā vadība nespēja izrādīt pretestību Krimas okupācijai un aneksijai, un faktiski pirmie, kas stājās pretī Krievijas agresijai Austrumukrainā, bija ukraiņu brīvprātīgie bataljoni, bet Ukrainas armijai nācās atdzimt asiņainās kaujās.

1918. gada situāciju Ukrainā P. Radziņš raksturo kā labvēlīgu, lai nostiprinātu tās neatgriezenisku valstiskumu: “No 1918. gada pavasara līdz pat vēlai ziemei Ukraina bija vienīgā laimīgā mala agrākās krievu ķeizarietes robežās, kur varēja dzīvot pilnīgi mierīgi un dabūt visu nepieciešamo par samērā lētām cenām. [...] Jūnijā un jūlijā bija iespēja pārveidot Ukrainu par spēcīgu valsti, kas pēc pāris mēnešiem būtu spējīga uzturēt kārtību zemes iekšienē un nebaidīties arī lielinieku uzbrukumā no ārienes. Šim nolūkam vajadzēja tikai īstenot zemes reformu – kaut nelielu daļu no kroņa un muižnieku zemes pret mērenu atlīdzību nodot fermeriem. Nedarīdams neko, neuzrādīdams vispār nekādu noteiktu virzienu iekšējā politikā, hetmanis beidzot nonāca starp divām ugunīm. Centrālās Radas piekritēji pēc viņas padzīšanas mazliet pieklusa, bet ieročus nenolika: viņi organizēja sistemātisku propagandu pa visu zemi.”⁸ Arī mūsdienās Ukrainai bija gan laiks, gan iespējas nostiprināt savu armiju un līdz ar to politisko neatkarību, kuru Krievija vairs nespētu ietekmēt. Diemžēl tas netika izdarīts, un Ukrainai tagad ir smagi jācinās, lai nostiprinātu savu valstiskumu. Arī Latvijā varam uzdot sev jautājumu, vai pietiekami izmantojam pašreizējo miera periodu, lai stiprinātu bruņotos spēkus un militāro sadarbību ar savām kaimiņvalstīm Lietuvu, Igauniju un Poliju vismaz NATO ietvarā. To apliecina eksprezidentes Vairas Vīķes-Freibergas teiktais intervijā Polijas laikrakstam *Polska* saistībā ar Molotova–Ribentropa pakta 80. gadadienu. Eksprezidente norādīja, ka “Latvijai, Lietuvai, Igaunijai un Polijai vajadzētu izveidot militāru un politisku bloku Krievijas atturēšanai”⁹.

⁵ Radziņš 1920a, 4.

⁶ Radziņš 1920b.

⁷ 1994. gada 5. decembrī Budapeštā Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) valstu vadītāju sanāksmē starp Ukrainu, no vienas puses, un ASV, Apvienoto Karalisti un Krieviju, no otras

pusēs, parakstīja t. s. Budapeštas memorandu. Šajā memorandā Ukraina piekrita atteikties no kodolvalsts statusa, bet lielvalstis apņēmas garantēt Ukrainas neatkarību un suverenitāti.

⁸ Radziņš 1920a, 4.

⁹ Vīķe-Freiberga 2019.

Īpaši skarbi P. Radziņš raksturo krievu emigrantus, kam tajā laikā Ukraina deva patvērumu no boļševiku varas Krievijā: “Turpretim krievu inteliģences domas bija tās, ka labāk lai valda lielinieki, tikai ne patstāvīga, pat ne autonoma Ukraina. [...] Mani visvairāk pārsteidza tas, kāpēc šie kareiviskie oficiēri un ģenerāļi Deņikina armijas rindās necīnījās pret lieliniekiem, bet sēdēja Kijevā, Odesā un citās pilsētās, nodarbojami ar diezgan aizdomīgu spekulāciju. Viņi bija atvēruši veselu rindu atklāto namu, spēļu zāļu un tējnīcu; klubos kā priekšnieki sēdēja cienjami ģenerāļi, pat ar Jura krustiem pie krūtīm, bet visa administrācija un kalpotāji sastāvēja no oficiēriem. Kijevā dzīvoja ne mazāk par 10 tūkstošiem krievu oficiēru, Odesā 10 tūkstoši un ne mazums citās pilsētās.”¹⁰ Vai šodienas kareivīgie cīnītāji par “krievvalodīgo tiesībām”, mūsu valsts un Ukrainas noniecinātāji neatgādina to krievu inteliģenci Ukrainā, kurai bija “labāk, lai valda lielinieki, tikai ne patstāvīga” valsts?

Hetmaņa P. Skoropadska pārvaldei nācās cīnīties ne tikai ar iekšējām grūtībām, bet arī ar komunistiem, zemniekiem, nacionālistiem, anarhistiem (ievērojamākais – Nestors Mahno) un arī “nedalāmās Krievijas piekritējiem”. Tomēr tās valstiskumu atzina vairākas Eiropas valstis: Rumānija, Somija, Šveice, Norvēģija, Dānija, Zviedrija, Holande un Grieķija. Tuvojoties rudenim, Vācijas impērijas armijai ciešot zaudējumus Rietumu frontē un pārdzīvojot Novembra revolūciju, pasliktinājās arī hetmaņa P. Skoropadska varas pozīcijas Ukrainā. Kaut arī Ukrainas Centrālā Rada bija padzīta, tā nepārstāja darboties. Tās locekļi 1918. gada 13. novembrī Bilacerkvā izveidoja direktorātu, kas bija orientēts uz Antantes valstīm. Sākumā to vadīja Volodimirs Vinničenko, bet, tā kā viņš atbalstīja vienošanos ar Padomju Krieviju, viņu nomainīja nacionālists S. Petļura.

Tālaika situāciju Ukrainā P. Radziņš apraksta kā dažādu iekšējo un ārējo spēku savstarpējo cīņu, kuras rezultātā pie varas nonāca atamans S. Petļura. Pēc sava gara šis process atgādina mūsdienu Ukrainas tautas cīņu Oranžās revolūcijas un Eiromaidana laikā.

Tās uzdevums bija panākt, lai valsts izkļūst no Krievijas ietekmes sfēras un iegūst reālu neatkarību: “Tad galīgi zuda Ukrainas patstāvības partiju pacietība un arī viņas uzstājās atklāti. Oktobrī Belaja-Cerkovjē [Bilacerkva] notika sacelšanās pret hetmani un jaunas valdība – direktorijas – izsludināšana ar Petļuru priekšgalā. Šī sākumā ne visai plašā sacelšanās nevarēja tikt likvidēta, jo hetmanim nebija organizēta karaspēka, bet vācieši jau atteicās iejaukties Ukrainas iekšējās lietās – pirmkārt, viņiem pašu mājās norisinājās revolūcija, otrkārt, Kijevā formējās tiem naidīga brīvprātīgo armija. [...] Petļuras sacelšanās augs, pletās plašumā, apdraudot jau pašu Kijevu. Drīz vien pie nemierniekiem parādījās arī organizācija: viņu priekšgalā stājās direktorija no pieciem locekļiem, kā pirmais no tiem bija Petļura. [...] Hetmanis un Kellera pēcnācējs kņazs Dolgorukijs griezās pēc palīdzības pie vāciešiem. Pēc ilgām sarunām vācieši piekrita. Viņi gāja uzbrukumā un mazliet atspieda Petļuras karaspēku, bet pēc tam uzbrukumu pārtrauca, jo starp kņazu Dolgorukiju un vācu štābu bija izcēlušās nesaskaņas. [...] Pēc tam, kad Odesā izkāpušie franču spēki kņazam Dolgorukijam apsolīja palīdzību, viņa attiecības ar vāciešiem palika vēl sliktākas. Taču solījums palika tikai solījums, un vācieši turklāt paziņoja, ka naktī uz 8. decembri viņi noņem savas sargu nodaļas un kārtību Kijevā uzturēs tikai vietās, kur atrodas viņu karaspēks. Kņazs Dolgorukijs, pilnīgi saprazdams savu spēku vājumu, neko nedarīja, lai atvilktu un glābtu savus karavīrus, labi zinādams, ka brīvprātīgos sagaida petļuriešu nikna atreibība. Kad 8. decembrī plkst. 11 Dolgorukijam tika ziņots, ka Petļuras karaspēks laužas jau pilsētā, viņš ievaicājies tikai: “Bet ko tad vācieši?” – un izgājis, pamezdams visu savam liktenim. [...] Kā uz burvju zižļa mājienu stundas laikā Kijevā izgaisa visi brīvprātīgo mundieri, bet ja kāds vēl nepaspēja noslēpt piederības zīmes pie brīvprātīgo armijas, izrēķināšanās ar viņu bija īsa. [...] Tā tika gāzta hetmaņa valdība, jo nekā [slikta – A. P.] tā nebija aizmirsusi no cara režīma laikiem un nekā [laba – A. P.] nebija mācījusies revolūcijas laikā.”¹¹

¹⁰ Radziņš 1920a, 4.

¹¹ Radziņš 1920a, 6.

Simons Petļura un Ukrainas Tautas armija

Līdz ar to izbeidzās arī pulkveža P. Radziņa dienests hetmaņa P. Skoropadska armijā. Kad S. Petļura par Ukrainas armijas štāba priekšnieku iecēla krievu Ģenerālštāba ģenerāli Bronski, kuru P. Radziņš raksturo kā karstu patriotu, sevišķi godprātīgu, gudru un enerģisku cilvēku, šis ģenerālis 1918. gada 27. decembrī aicināja pulkvedi stāties Ukrainas Tautas republikas (UTR) armijā. Šim aicinājumam P. Radziņš piekrita un tika iecelts augstā amatā par UTR Ģenerālštāba priekšnieka palīgu. Viņš atstāsta ģenerāļa Bronska teikto: “Pierunādams mani iestāties ukraiņu dienestā, ģenerālis Bronskis sacīja: “Palīdzat Jūs tagad mums [Ukrainai], varbūt ka arī mēs palīdzēsīm kādreiz jums, latviešiem.””¹²

Savukārt S. Petļuru P. Radziņš raksturo kā savas nācijas patriotu: “Petļura turpretim ir vārda pilnā nozīmē nacionālas idejas cīnītājs. Viņš sacēla tautu pret hetmaņa valdību un to nogāza, kad pēdējā sāka svērties uz Deņikina pusi. No tā laika viņš ved nepārtrauktus karus ar padomju Krieviju. Pa visu laiku Petļura nav saņēmis pabalstus no ārienes, izņemot pagājušā vasarā saņemto Polijas palīdzību. Petļura pārtiek tikai no Ukrainas līdzekļiem. Viņa armija sastāv vienīgi no ukraiņiem – brīvprātīgajiem un mobilizētajiem. [...] Petļura neved tikai karu vien, bet ļoti daudz ir darījis un dara nacionālās kultūras laukā. Tiek izdoti laikraksti, grāmatas, dibinātas skolas. Un tas ir pilnīgs Petļuras nopelns, ka visā Ukrainā tagad tik augsti stāv nacionālā pašapziņa, kur pirms revolūcijas tā bija uzglabājusies tikai nelielā tautas daļā. Petļura tādēļ tiek atbalstīts no visas tautas un viņa armija ir tūri tautas armija.”¹³

12. decembrī Kijevā svinīgi ienāca S. Petļuras karaspēks. Kamēr Kijevā svinēja uzvaru pār hetmani un Galīcijas apvienošanu ar Ukrainu, ziemeļos savu darbību, izmantojot Ukrainas tālaika vājumu, aktivizēja lielinieki. Krievijas veiktā Krimas aneksija un agresija Austrumukrainā 2014. gadā pēc stila un organizācijas pilnībā atgādināja lielinieku organizēto Ukrainas sagrābšanu 1918. gadā. P. Radziņš

apraksta Maskavas īstenoto taktiku: “Jāatzīmē, hetmaņa valdība bija noslēgusi ar lieliniekiem kaut ko pamieram līdzīgu, tāpēc Ukraina lieliniekiem zināmā mērā bija pieejama un to viņi plaši izmantoja savas propagandas un organizāciju dibināšanas mērķiem. Nākot pie varas Petļuras sociālistiskajai valdībai, lielinieki ārkārtīgi veikli un saprātīgi izmantoja apstākļus sev par labu – kā politiskā, tā militārā ziņā. Politikas laukā lielinieku aģitatori maskējās par īstiem ukraiņiem, bet ātri uzbruka visam tam, kas sekmēja likumību un kārtību, saucot to par hetmaņa kārtību un veco režīmu. Tā kā Petļura nevarēja uzreiz radīt savu jauno valsts aparātu, jo tas prasa ilgāku laiku un daudz intensīvāku pūli, viņš izmantoja hetmaņa valsts iestādes, apmainīdams tajās tikai nezticamo un kaitīgo darbinieku daļu ar jaunu. To uztvēra un izmantoja lielinieki valstiskās kārtības jaukšanas propagandai. [...] Šo lielinieku aģitāciju pabalstīja ļoti daudzi ukraiņu goda vīri, nezinādami, ko patiesībā dara; sacelšanās laikā viņi bija ieņēmuši augstus posteņus, tas bija pāri viņu piedzīvojumiem un zināšanām; juzdami, ka pie tiesiskas valsts iekārtas un dzīves viņi savus posteņus nevarēs paturēt, un nevēlēdamies tos pamest, viņi neapzinīgi pieslējās lielinieku aģitācijai. Militārā ziņā lielinieki izmantoja robežu neaizsargāšanu no ukraiņiem varas pārņemšanas laikā, piepludināja pierobežu apgabalus ar saviem aģitatoriem, organizēja sacelšanās uz vietām un pamazām jau sāka ieņemt pierobežu pilsētas. Kad petļuriešu valdība Maskavā pieprasīja, uz kāda pamata tiek pārkāpti pamiera noteikumi starp Ukrainu un padomju Krieviju, Čičerins atbildēja, ka viņam ne prātā nenākot pārkāpt pamiera līgumu; neviena padomju karaspēka daļa vēl Ukrainas robežas neesot pārgājusi, bet gan pēc viņa [Čičerina – A. P.] ziņām, dažas Ukrainas pilsētas un apriņķi paši sevi izsludinot par lieliniekiem un paši pievienojoties padomju Krievijai. Pamatojoties uz tautu pašnoteikšanās tiesībām, viņš [Čičerins – KPFSR ārlieku tautas komisārs – A. P.] esot spiests tos pieņemt, lai ievestu tur kārtību un noorganizēšanos, un tāpēc esot ļoti iespējams, ka padomju karaspēks ieņemšot no Ukrainas atkritušos un padomju Krievijai pievienojošos ciemus un pilsētas. Tādējādi galu galā iznāca, ka nevis Maskava, bet it kā Ukraina uzsāka

¹² Radziņš 1920a, 12.

¹³ Radziņš 1920f.

karu ar padomju Krieviju. Tas notika jau pirms ziemas svētkiem.”¹⁴

Mūsdienās, kad Ukrainā masveidā krituši Krievijas karavīri (piem., Pleskavas desanta divīzija zaudējusi līdz 100 nogalināto un 200 ievainoto) un jebkuram kaut cik militāri izglītotam cilvēkam ir pilnīgi skaidrs, ka Ilovaiskas un Debaļcevas kaujā Doņeckas un Luhanskas separātisti (t. s. tautas republikas DNR un LNR) nevarēja gūt panākumus bez tieša Krievijas armijas atbalsta, tās virspavēlnieks prezidents Vladimirs Putins, tieši tāpat kā savulaik Georgijs Čičerins, apgalvo, ka Krievijas armija konfliktā nav iesaistīta. V. Putina izteicieni par “Krimas pieklājīgiem zaļajiem cilvēčiem, kuriem ar Krievijas armiju nav nekāda sakara”, un par to, ka Ukrainas armijas regulārās daļas sakauj “traktoristi un ogļračī”, ar savu cinismu ir kļuvuši leģendāri. Krievijas iebrukums Ukrainā, pārkāpjot noslēgtos līgumus un starptautiskās vienošanās, notika laikā, kad tā jau iepriekš bija novājināta un smagās cīņās notika Ukrainas varas maiņa. Par to, kādi līdzekļi Krievijā šim mērķim tērēti propagandai, katrs var pārliecināties, papētot aktīvo propagandistu ierakstu izplatību sociālajos tīklos, kā arī paskatoties Kremļa kontrolētos televīzijas kanālus, arī ārzemēm mērķētos. Turklāt Krimas aneksiju un iebrukumu Austrumukrainā Kremļa propaganda, pretēji realitātei un arī starptautisko tiesību normām, ataino kā tautas pašnoteikšanās tiesību izpaušmi.

Šo Krievijas tradīciju lieliski raksturo ģenerālis P. Radziņš: “Bet tā kā revolūcija vēl nav paspējusi Krieviju novest pie kādas pastāvīgas valdības un Krievijā vēl līdz šim turpinās pilsoņu karš, tad šajā karā krievu partijas pastāvīgi spēlējas ar tautu pašnoteikšanās principu: kad kādai partijai (grupai, valdībai, armijai) iet grūti, tad tā meklē palīdzību pie kādas jaunas valsts un pilnīgi atzīst šo valsti, bet kad tā pati partija uzvar, tad tā atzīst tikai “vienoto, nedalāmo”. Lielinieciņš sākoties, lielinieki atzina visas tautas, bet jau pēc kādiem mēnešiem gribēja tās nomākt.”¹⁵ Kā redzams, pēc būtības nekas nav mainījies arī mūsdienās un ir jāpiekrīt P. Radziņa teiktajam,

ka “Krievija nekad neatsacīsies no Baltijas jūras, uz to viņu var piespiest tikai ar spēku”¹⁶.

P. Radziņš emocionāli uztver un augstu novērtē ukraiņu varonīgo un izmisīgo cīņu par savu valsti: “Sākot no 1917. gada beigām, ukraiņi nepārtraukti cīnās par savas dzimtenes neatkarības sasniegšanu. Kas tad ved šo karu, kad valdība nevar ar spēku nevienu piespiest karot un karot bezgalīgi grūtos apstākļos? Ukrainas armija nesastāv tikai no tā rajona iedzīvotājiem, kas atrodas Petļuras valdības rīcībā, bet gan no visas Ukrainas brīvprātīgajiem. Ukraina nav neko ieguvusi no ārienes, tā strādā tikai no saviem spēkiem un pie tam ar apbrīnojamu izturību: nav apgērba, nav ieroču, nav medikamentu, trūkst pārtikas, ļaudis mirst no ienaidnieka lodēm, no nemitējošās tīfa epidēmijas, no aukstuma un citiem trūkumiem, tie mirst sakostiem zobiem un kritušo vietā nāk citi aizstāvēt Ukrainas neatkarību. Redzēdami šīs neatkarības idejas un nācījas spēka nemītu pieaugšanu, padomju Krievijas politiķi visu šo laiku piegriez vislielāko vērtību Ukrainai, – gan pret to vedot pastāvīgu uzbrukumu, gan arī sūtot milzīgas naudas summas iekšējai aģitācijai, nemieru un dumpju organizēšanai.”¹⁷

2014. gadā Ukrainas armija nebija gatava karam un brīvprātīgie bataljoni ar brīvprātīgo apgādes atbalstu uzsāka nevienlīdzīgu un drosmīgu cīņu pret Krievijas agresiju. Atbalsts no ārienes, kaut arī lielāks nekā pirms simts gadiem, ir nepietiekams, lai piespiestu Krieviju izvest tās karaspēku no okupētās Ukrainas teritorijas. Arī tagad, tāpat kā pirms simts gadiem, ukraiņi var paļauties tikai paši uz saviem spēkiem. Rietumu pasaulei (pie kuras pieder arī Latvija, toreiz tāpat atzīstot Ukrainas neatkarību un uzturot ar to diplomātiskās attiecības) Ukraina, Moldova un Gruzija ir kā karsts kartupelis, kuru tā nevar nedz norīt, nedz arī izspļaut.

Pabijis augstā amatā Ukrainas Tautas armijas štābā, P. Radziņš labi redz un izprot Ukrainas cīņu neveiksmju cēloņus: “Viņas pēdējo divu gadu neizdevībām ir viens un tas pats galvenais iemesls – nav ieroču, nav munīcijas, nav apgērba. Rudenī, kad Petļura bija ieņēmis gandrīz visu Podolijas un daļu Volīnijas

¹⁴ Radziņš 1920a, 9.

¹⁵ Radziņš 1920d, 160.

¹⁶ Radziņš 1920d, 161.

¹⁷ Radziņš 1920c.

guberņu, Petļuram bija izdevies samobilizēt diezgan daudz, taču nebija ieroču, ar ko varētu apbruņot samobilizētos. Šie jauniesauktie atradās papildu bataljonos, kur priekš apmācīšanas uz katrēm 20 cilvēkiem bija tikai viena plinte. Vēl daudz sliktāk bija ar lielgabaliem un ložmetējiem, kas visi atradās frontē. Tādēļ, lai gan aizmugurē atradās 60 000 neapbruņotu kareivju, Petļuras armija bija ļoti maza. [...] No paša sākuma Petļuras valdības rīcībā atradās diezgan daudz kara materiālu un arī finanšu. Kara materiāls tika nolietots un iztērēts kaujās, jo jauns ne no kurienes nepienāca. Kas attiecas uz finanšu līdzekļiem, tad par nožēlu jākonstatē, ka tie tika lielā mērā iztērēti nelietderīgi. Cik vienkārši dzīvo un pārtiek pats Petļura un viņa karaspēks, tikpat netaupīgi tiek izlietas finanses uz daudziem augstiem valdības vīriem. Ukrainai, kā jau daudzām jaunām valstīm, ir paraža sūtīt lielas delegācijas un misijas uz visām Eiropas un pat Amerikas lielvalstīm, un šīs misijas pavisam nerēķinās ar Ukrainas grūtajiem apstākļiem. Ja tā nauda, kas tiek izlietota šo lielo un lepno misiju uzturēšanai, būtu izlietota ieroču un munīcijas iepirkšanai, tad varbūt Petļuras fronte šimbrīžam vēl nebūtu pārrauta un nebūtu arī pazaudētas Ukrainas teritorijas.”¹⁸

No līdzīgiem pagātnes un pašreizējiem notikumiem Ukrainā varam mācīties arī to, ka pret tik lielu pretinieku kā Krievija nevar aprobežoties ar daļēju valsts iesaisti, lai cerētu uz pretinieka atturēšanu no iebrukuma un uzvaru iebrukuma gadījumā. Ir jāspēj mobilizēt visus spēkus savas valsts un tās teritorijas aizsardzībai. Kā norāda ģenerālis P. Radziņš: “Mūsulaiku apsardzības resora uzdevumi nav visvienīgi armijas sagatavošana, bet visas tautas un valsts sagatavošana. Apsardzības resoram ir jāgādā, lai valstī būtu visi kara vešanas līdzekļi, vajadzīgā daudzumā un attiecīgā labumā. Ja kāda no vajadzīgiem līdzekļiem valstī nav vai to ir ļoti maz, tad jārūpējas, ka šie līdzekļi tiktu ievēsti. Visiem valstī atrodošajiem un kara vajadzībām noderīgiem līdzekļiem ir jābūt zināmiem apsardzības resoram; apsardzības resoram ir jākontrolē, kādā tie atrodas kārtībā.”¹⁹

¹⁸ Radziņš 1920f.

¹⁹ Radziņš 1922.

Intermarium – valstu savienība no Ziemeļu okeāna līdz Melnajai jūrai

P. Radziņš lietpratīgi analizē Ukrainas valstisko potenciālu, tās lomu Eiropā un tās lielo nozīmi Krievijas ģeopolitisko interešu nodrošināšanā. Arī mūsdienu Krievijas un Ukrainas militāro konfliktu radījušas Krievijas bailes par zaudēto ietekmi Ukrainā, kuras pārvelk svītru Krievijas impēriskajām ambīcijām. “Ukrainu tauta ir līdz 40 miljonu liela, tāpat daudzkārt lielāka nekā visas Baltijas tautas kopā. Cittauteišu Ukrainā ir samērā ļoti maz. Tāpat, ja ukraiņiem izdotos nodibināt un nodrošināt savu valsti, tā būtu apdzīvota no ļoti vienāda elementa. Ukraina aptvertu šādas vecās Krievijas guberņas – Volīnijas, Podolijas, Kijevas, Hersonas, Čerņigovas (bez ziemeļu apriņķiem), Poltavas, Harkovas, Jekaterinoslavas un Taurijas (Krimas pussalas likteni atstājot neizšķirtu). Tās ir bijušās impērijas bagātākās guberņas, tā sauktais melnzemes apgabals. Šinīs robežās Ukrainai būtu milzīgas lauksaimniecības bagātības (labība, lopī, viss Krievijas cukurs) un dabas bagātības – labākās akmeņogles un dzelzs, kā arī bagāta rūpniecība, labākās Melnās jūras ostas (Odesa, Nikolajeva, Hersona). [...] Lai gan Krievijā iedzīvotāju skaits paliktu gandrīz 2½ reizes lielāks nekā Ukrainā, tad militārā spēka ziņā Krievijai nebūtu pārsvara pār Ukrainu, jo [Ukrainā – red.] pilnīgi vientautības iedzīvotāji, tās bagātā zeme, tai samērā daudz mazākā teritorija ar samērā daudziem labiem dzelzs un ūdens ceļiem, kamēr Krievijā vēl paliktu daudz svešautiešu, iedzīvotāji izkaisīti pa plašu teritoriju ar sliktiem ceļiem (izņemot centru), tad visa tauta ļoti nabadzīga un tās lielākā daļa stāv uz daudz zemākas kultūras pakāpes nekā ukraiņi. Krievija, zaudējot Ukrainu, zaudē pusi no sava spēka un kļūst pilnā vārda nozīmē par Āzijas valsti. Ukrainai nav nekā vajadzīgs no Krievijas un, būdama patstāvīga, tā sāktu spēlēt lielu lomu visā Eiropas politikā. Krievija bez Ukrainas, turpretī, zaudē visu savu lomu Eiropā. Šo apstākli Antante ļoti labi zināja. Tāpēc Antante neatrada par iespējamu atbalstīt Ukrainu, kad Krievijas jautājums nebija izšķirts. Ja Ukraina būtu saņēmusi pabalstu morālā un kaut cik materiālā ziņā, tā būtu faktiski kļuvusi neatkarīga un

noorganizējusies. Pagājušo 2–3 gadu laikā tā būtu tā nostiprinājusies no iekšienes un no ārienes, ka laikā, kad tiktu izšķirts Krievijas jautājums, Ukraina pati lemtu par savu likteni un neļautu nevienam no ārienes nosacīt par savu nākamību. Vārdu sakot – Krievijas jautājuma izšķiršanas laikā Ukraina jau būtu spējīga pati noteikt savu virzienu, savu politiku,” raksta P. Radziņš²⁰.

Kaut arī Ukrainas tauta Maidanā izgāja ar Eiropas Savienības karogiem un ticību Eiropas vērtību sistēmai, tā no Eiropas dažādu, arī objektīvu iemeslu dēļ saņem tikai simbolisku palīdzību, it īpaši militārā ziņā. Arvien noteiktāk rodas iespaids, ka Eiropas lielvaras piekāpjas Krievijas ambīcijām, lai Ukraina neieņemtu tās patstāvīgo lomu Eiropā. Tām ir svarīgi pēc iespējas ātrāk veidot jaunas globālās ģeopolitiskās attiecības ar Krieviju (Ķīnas, Sīrijas u. tml. faktoru dēļ) un ekonomiski ar to sadarboties. Šo situāciju izšķiroši ietekmē vēl nenoteiktā ASV politika, zinot ASV vadošo lomu Rietumu kopīgajā militārajā aliansē NATO.

Generālis P. Radziņš Ukrainas ģeopolitisko nozīmi saskata Krievijas, Eiropas un Baltijas valstu kontekstā un uzsver, cik liela ir neatkarīgas Ukrainas loma mūsu valsts ilgtspējai: “Ja Baltijas valstis turas ciešā savienībā, tad šo valstu kopējo spēku nevar ignorēt. Pie Baltijas valstu spēka nozīmes vislielāko lomu spēlēs Ukraina: ja tā būs atdalīta no Krievijas un vēl pievienosies Baltijas valstu savienībai, tad savienotais spēks būs pietiekams patstāvīgai aizsargāšanai, šim spēkam nedrīkstēs uzbrukt. Tātad var teikt, ka *Ukrainas liktenis izšķirs arī Baltijas valstu likteni*. Es turu šo par vajadzīgu atgādināt, ka Baltijas valstu liktenis vēsturē jau reiz ticis izšķirts Ukrainā: caur 1709. gada uzvaru pie Poltavas Krievija pievienoja sev Baltijas jūras piekrasti, kas pirms tam piederēja zviedriem. Baltijas liktenis arī tad izšķīrās reizē ar Ukrainas likteni (hetmaņa Mazepas dumpis pret Krieviju tika likvidēts).”²¹

Tāpat P. Radziņš norāda, cik svarīga ir Baltijas valstu militārā savienība, nodrošinot to patstāvības saglabāšanu ilgtermiņā, un kādi ir šķēršļi, kuri jāpārvar: “Tātad jaunajām

valstīm, lai nodrošinātu savu patstāvību un neatkarību, ir vajadzīgs radīt dzīves spējību – radīt valstisku darbību visos arodos un būt militāri stiprām. Visām jaunajām valstīm jārada cieša savienība no Ziemeļu okeāna līdz Melnajai jūrai. Nekas vēl nav galīgi nobeigts un nodibināts, vēl ir pārāgri atdusēties uz lauriem – ir jāstrādā tikpat centīgi un ar tādu pat patriotismu, kā pašā sākumā. Citādi visi iekarojumi un ieguvumi var izslīdēt no rokām. [...] Lielie uzdevumi, kas veicami ne vienai atsevišķi, bet gan kopējiem spēkiem. Somija, Igaunija, Latvija, Lietava, Polija un Ukraina visas ir ieinteresētas, lai nodibinātos vienota fronte pret ienaidniekiem, kuru visām ir ļoti daudz. Ienaidnieki tik gaida izdevīgu brīdi, lai varētu uzbrukt un noslaucīt no zemes virsas visas brīvības cīnītājas. *Entente cordiale* ideja nav politiska fantāzija vien, bet politiski apstākļi ir spieduši mūs stādīt tādu prasību uz dienas kārtību. Ja tāda apvienība nodibinātos, kas, domājams, notiks, tad politiskā patstāvība visām nomaļu valstīm ir garantēta. Par nožēlošanu jāsecina, ka tādas *entente*’s nodibināšana vēl ļoti gausi velkas uz priekšu. Iemesli tam ir dažādi: robežu jautājums, dažādu grupu un personu intereses... utt. Visi šķēršļi drīzumā ir jānovērš un jāpieliek lielas pūles, lai vismaz tiktu tūlīt noslēgta **kara konvencija** starp ieinteresētām valstīm. Vācija un Krievija ir lielā mērā ieinteresētas, lai robežu valstis nevarētu apvienoties. Abas valstis pieliks turpmāk lielas pūles, lai radītu nesaskaņas un sētu naidu patstāvīgo tautu starpā.”²²

Svarīgākā mācība, ko varam gūt no šajā rakstā aplūkotās pagātnes, – ka “vēl ir pārāgri atdusēties uz lauriem”. Krievija atgūstas no sava kārtējā vājuma un diemžēl atkal tiecas izplesties. Lai to nepieļautu, jārada cieša savienība no Ziemeļu okeāna līdz Melnajai jūrai – *Intermarium*²³. Šādu savienību 1920. gadā

²² Radziņš 1920.

²³ *Intermarium* (lat. – starp jūrām) ir Polijas līdera Jozefa Pilsudska plāns pēc Pirmā pasaules kara izveidot Vidusaustrumeiropas valstu savienību starp Poliju, Lietuvu, Latviju, Igauniju, Somiju, Baltkrieviju, Ukrainu, Ungāriju, Rumāniju, Dienvidslāviju un Čehoslovākiju.

²⁰ Radziņš 1920e.

²¹ Radziņš 1920.

mēģināja izveidot tikko neatkarību izcīnījušās valstis. Toreiz neizdevās to īstenot, un visas valstis zaudēja neseno iegūto brīvību.

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas balsojums 2019. gada 25. jūnijā par Krievijas dalības atjaunošanu šajā organizācijā spilgti apliecināja, ka Baltijas valstu savienība nav zaudējusi savu aktualitāti. Valstis, kas balsoja pret, no savas vēsturiskās pieredzes labi izprot tuvojošos draudus, kas nāk no Austrumiem. Šo

valstu balsojums ģeogrāfiski iezīmēja *Intermarium* valstu politiskās robežas uz Eiropas kartes. Jāuzsver, ka mūsdienās *Intermarium* valstu ciešāka militārā un politiskā savienība nav alternatīva NATO, bet gan būtiski papildina un stiprina aliansi. Nākotne rādīs, vai mūdienu Vidusaustrumeiropas politiķi būs spējusi izprast vēsturi un mācīties no tās, paļaujoties uz pašu spēkiem un neatkārtojot priekšteču pieļautās kļūdas.

VĒRES

Radziņš, P. (1920) Ap karu un mieru. *Brīvā Zeme* (01.01.1920.), 1.

Radziņš, P. (1920a) Ko mēs mācāmies no Ukrainas pēdējo gadu vēstures. *Latvijas Kareivis* (01.02., 08.02., 13.02., 20.02., 27.02.1920.), 1, 4, 6, 9, 12.

Radziņš, P. (1920b) Rīgas konference un jauno valstu pašaizsardzība. *Jaunākās Ziņas* (05.08.1920), 176.

Radziņš, P. (1920c) Padomju Krievijas rietumu fronte. *Latvijas Kareivis* (25.08.1920.), 153.

Radziņš, P. (1920d) Krievijas rietumu nomale. *Latvijas Kareivis* (02.09., 03.09.1920.), 160, 161.

Radziņš, P. (1920e) Baltijas valstis un Ukraina. *Latvijas Kareivis* (21.09.1920.), 176.

Radziņš, P. (1920f) Peļtūras un Balahoviča stāvoklis un izredzes. *Latvijas Kareivis* (01.12.1920.), 237.

Radziņš, P. (1922) Valsts aizsardzības jautājumi. *Latvijas Kareivis* (31.05.1922.), 120.

Vīķe-Freiberga, V. Baltijas valstis un Polija nedrīkst baidīties no Krievijas imperiālajām ambīcijām. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/6769394/vike-freiberga-baltijas-valstis-un-polija-nedrikst-baidities-no-krievijas-imperialajam-ambicijam> (04.09.2019.).